

Antiszemita, holokausz, történelemhamisítók

VISSZHANG - LVI. évfolyam, 36. szám, 2012. szeptember 7.

2012. június 30-án a *galamus.hu*-n jelent meg Gerő András *Akadémikus antiszemitizmus* című írása, amelynek fő állítása szerint Romsics Ignác munkáiban a magyar történetírás antiszemita hagyományai lelhetők fel. Az írás vitát váltott ki, a *galamus.hu*-n A Gerő András által kezdeményezett Romsics-vita írásai dossziécímet kapta. A vita lassan két hónapja az *Élet és Irodalom*ban is folyik. (Emlékeztetőül a korábbi írások a megjelenés sorrendjében: Karsai László: *Megjegyzések a Gerő-vitához*; Bojtár Endre: *Antiszemita vagy-e?*; Romsics Ignác: *Antiszemita vagyok-e?*; Ablonczy Balázs: *Teleki Pál antiszemitizmusáról*; Lévai Júlia: *Lépések egy oldalösvényről*; Babarczy Eszter: *Zsidók pedig vannak*; Gyáni Gábor: *Trianon versus holokausz*; Ungváry Krisztián: *Horthy megítéléséről*; György Péter: *Trianon és holokausz - a múlt jövője*; Tatár György: *Funkcionális antiszemitizmus*; Laczó Ferenc: *Összefonódó történetek*.)

Talán rosszul látom, rosszul érzem, de rám úgy hat a Gerő-Romsics-vita, mint egy tisztító, viharos erejű szél, amely felkavarta a magyar történettudomány, sőt a közélet aktuálpolitikai vitákba kissé belefásult, poshadt levegőjét. A szél néhány szemetet is elénk sodort, ezek közül Babarczy Eszter véleménye szót sem érdemel. „Prof. Dr.” Schmidt Mária *Közleményt* adott ki, amelyben többek között leszögezte, hogy az a mondat, amelyet én idéztem az általa már tíz éve igazgatott Terror Háza Múzeum állandó kiállításáról, mely szerint a német megszállás után a magyar állam már nem védte zsidó állampolgárait, a Múzeum kiállítását bemutató szövegek egyikében sem szerepel. Azt is állítja, hogy „ilyen mondatot sosem fogalmaztam meg”. Majd engem a kommunista és náci történelemhamisítók utódjának nevez, aki az ellenfél szájába tőle idegen, sőt vállalhatatlan gondolatot ad. Schmidtnek részben igaza van: az általam idézett mondat nem szerepel az állandó kiállításon – most már. 2002-ben, amikor kiállítását megnyitotta, viszont sokan láttuk, olvastuk az első (201. sz.) teremben kézbe vehető A/4-es lapokon és az érintőképernyőn is. Ungváry Krisztiánt, aki az első között bírálta az állandó kiállítást, annyira felháborította Schmidt történelemhamisító kiállítása, hogy *A káosz háza* című bírálatában (*Magyar Narancs*, 2002. márc. 7.) többek között a következőket írta: „A kiállító koncepciója és Orbán Viktor megnyitó szavai szerint is mindkét diktatúra csak külső segítséggel juthatott hatalomra, idegen erők nélkül tehát nem lenne Terror Háza sem. Bár formailag ez az érv igaz, a múzeum erre az állításra hamis történelemszemléletet és folyamatos csúsztatásokat épít: a honlapon, ill. az érintőképernyőkön olvasható információk szerint Magyarország a német megszállás után »nem védte tovább zsidó származású polgártársait«. Ebből arra következtethetünk, hogy előtte viszont védte. És ebben a pillanatban összemosisodik a zsidókitelepítést 1940-ben már Hitlertől is kérő főantiszemita Teleki Pál, a zsidótörvényeket egyre radikálisabban követelő parlament és az árral szemben úszni próbáló mérsékelt antiszemita Kállay Miklós. Védelemnek nevezni azt, ami a magyar zsidósággal 1941 előtt történt, nem más, mint blaszfémia. 1943-ban már Horthy is »védte« a zsidókat Hitlerrel szemben, aki leszögezte, hogy a zsidók vagy dolgoznak, vagy elpusztulnak. Amit azonban a múzeum a »védelemnek« nevez, az nem más, mint a zsidóság fizikai megsemmisítését elutasító, ámde jogfosztásukat, társadalmi háttérbe szorításukat és adott esetben kitelepítésüket helyeslő politika.” Schmidt nem hazudik, csak nem emlékszik arra, hogy jó tíz évvel ezelőtt leírta a ma már szerinte is vállalhatatlan mondatot. Arra sem emlékszik, hogy mikor törölte a múzeuma honlapjáról és az érintőképernyőkről az inkriminált mondatot. Ezért lett most már nemcsak történelemhamisító, hanem saját állandó kiállítása történetének a meghamisítója is. Talán

néhány év múlva Schmidt azt is vállalhatatlannak fogja tartani, hogy igencsak kurtácskára sikeredett bevezető szövege egyszerűen „elfelejtette” megemlíteni az 1920–1942 között hazánkban megszavazott 22 zsidótörvényt, az ezekhez kapcsolódó több száz rendeletet, az 1941-es kamenyec-podolszkiji deportálást és mérsárlást, valamint az 1942. januári újvidéki razziát és tömeggyilkosságot is.

Ablonczy Balázs úgy véli, hogy figyelmetlenül olvastam el könyvét, nem vettem észre, hogy sokszor csak idézi, ráadásul nem is egyetértően az általam bírált gondolatokat. Akit igazán érdekel, hogy melyikünknek van igaza, az olvassa el Teleki-életrajzát. Két kérdésben azért érdemes még polémiánkat folytatni. Már Gerő András első, Romsics Ignácot megvádoló cikkében nagy hangsúllyal szerepelt az 1919-es Tanácsköztársaság zsidó származású vezetőinek problematikája. Teljes mértékben Gyáni Gábor, azóta általa visszavont 2004-es véleményével értek egyet: ha valaki csak a zsidók túltreprerentáltságát említi a népbiztosok körében, akkor nem lép ki abból az értelmezési keretből, amelyben a fehérterrorista-ellenforradalmi propagandisták Trianonért (is) a zsidókat tették felelőssé. Ablonczy szerint azt, hogy a zsidók nagy többsége ellenforradalmi érzelmű volt, ő említi könyve 178. oldalán. Igaza van, de azt már nem idézte, hogyan: „Számos ellenforradalom idején született írás és felszólalás azonban a zsidóság *par excellence* ellenforradalmi szerepére hívta fel a figyelmet: való igaz, hogy a kommün »burzsuj«-ellenessége a magyar polgári fejlődés sajátosságai miatt, főként Budapesten, határozott zsidóellenességet is takart.” Itt egy halovány hivatkozás a zsidó Szabolcsi Lajos egy későbbi írására utal, de nem foglal állást a szerző abban a kérdésben, hogy a zsidók miért voltak ellenforradalmárok és a Tanácsköztársaság miért volt zsidóellenes. Egyébként nem zsidóellenes volt, hanem általában a tulajdonos-tőkés osztályt akarta felszámolni. Ezzel a jelentéktelen négy sorral áll szemben 1919 hangsúlyos, háromszor ismételt zsidóuralom jellegének kiemelése.

Ablonczy szerint, ha megéri, 1944-ben Teleki talán zsidómentő lett volna, ha lelkiismeretére és nem antiszemitizmusára hallgat. A mélyen vallásos katolikus Teleki lelkiismeretesen és 1919-től bizonyíthatóan vadul, fajnemesítő (eugenetikus) alapon is antiszemita volt. Lelekiismeretével összeegyeztethető volt második miniszterelnöksége idején a keresztény és keresztény egyházak óvatos, de egyre határozottabb ellenállásának semmibevétele, következetesen haladt a zsidók jogfosztása és kifosztása útján. 1939–1941 között tíz jogfosztó törvényt szavaztatott meg a Képviselőházzal és a Felsőházzal, aláírása négy tucat jogfosztó kormányrendeleten szerepel. Öngyilkossága előtt gőzerővel dolgozott a fajvédelmi törvényjavaslaton, amely megtiltotta a zsidók és nem zsidók közötti házasságot, és három év börtönnel büntette a zsidó férfiak és nem zsidó nők közötti konszenzuális szexuális kapcsolatot. Ablonczy attól a Teleki Páltól vár el lelkiismeretére hivatkozva zsidóvédő magatartást 1944-ben, aki 1940. november 20-án, amikor Hitlerrel tárgyalt, maga hozta szóba, hogy: „...a zsidókat a békekötéskor el kell távolítani Európából”. A javaslathoz a szöveget közlő Ránki György két magyarázatot fűz: Teleki vagy magáévá tette a hivatalos német álláspontot, vagy a németek jóindulatát próbálta megnyerni. Jó okunk van feltételezni, hogy Teleki tudta, hogy az európai zsidók például Madagaszkár szigetére történő kitelepítését a német vezetés valóban fontolgatta egy ideig 1940 tavaszán-nyarán, de a tervet, főleg Nagy-Britannia kemény ellenállása és a Barbarossa-terv előkészületei miatt 1940 őszén már ejtették. Amikor Teleki az összes európai zsidó kitelepítését szóba hozta Hitlerrel tárgyalva, már tudhatta, hogy lezárták a varsói gettót, Hitler ekkor már más megoldáson kezdett gondolkodni. Nem lehet pusztán „erőszakos megoldásnak” nevezni, mint Ablonczy teszi, kb. 9 millió ember deportálását Európából. Ez elképzelhetetlen lett volna százezrek halála, a többiek szörnyű szenvedései nélkül. Aki ezt 1940 őszén javasolja, arról jogosan tételezhetjük föl, hogy 1944-ben is örült volna, hogy Magyarország is megszabadul ettől a „söpredéktől”.

Széky János megtudta, hogy az Ifjúsági Kereszténydemokrata Szövetség vitáján Szakály Sándor előadásában azt állította, hogy amikor Horthy értesült arról, mi történik a zsidósággal, leállította a deportálásokat. A *Mozgó Világ* szeptemberi számában jelenik meg az *Érvek a Horthy-szobor mellett* című tanulmányom. Most ebből idézek (mellőzve a lábjegyzeteket): „Közismert, bizonyítani sem érdemes tényként tálalják a Horthy-hívők, hogy a kormányzó 1944. július 3-áig semmit sem tudott a deportált zsidók sorsáról, sőt arról sem, hogy a zsidókat deportálják az országból. Amint »felvilágosították«, azonnal

leállította a további deportálásokat. A valóságban már 1942-től Horthy is tökéletesen tisztában volt a németek zsidópolitikájának lényegével. Diplomátáktól, a frontokról szabadságra hazaérkező tisztektől és hírszerzési forrásokból is értesült arról, hogy a nácik hozzáláttak az európai zsidók kiirtásához. Viszonylagos pontossággal meg tudjuk állapítani, hogy Budapesten a »jól értesültek« mikor tudták már, hogy a nácik a hatalmukba került zsidókat legyilkolják. A kormányhoz közel álló német nyelvű napilap, a *Pester Lloyd* főszerkesztője, Ottlik György 1942. augusztus 18. és szeptember 28. között körutat tett Nyugat-Európában. Olaszországban, Svájcban, Vichy-Franciaországban és Németországban folytatott tárgyalásokat. Berlinben felkereste Sztójay követet is, aki, Ottlik október 10-én kelt jelentése szerint, beszélgetésük során kijelentette: »...helyesnek találná, ha Magyarország nem várná meg a [zsidó]kérdés éles felvetését, hanem meggyorsítaná az őrségváltás tempóját és zsidó lakosságunk tekintélyes részét kitelepítené a megszállt Oroszországba. Követünk előbb 300 000-ről beszélt, azután lealkudta önmagát 100 000-re. Közbevető megjegyzésemre nem titkolta, hogy ez nem kitelepítést, hanem kivégzést jelentene.« Ottlik jelentése azt bizonyítja, hogy legkésőbb 1942 augusztusában már pesti újságíró körökben is ismert volt: ha kitelepítenék/deportálnák a magyar zsidókat, ez egyenlő lenne kivégzésükkel.” Horthy nem utolsósorban Sztójay Döme berlini követőtől magától kapott részletes jelentéseket, elemzéseket a nácik zsidópolitikájáról. Sztójay több nyilvános 1942-es Hitler-beszéd elemzése során rámutatott arra, hogy a zsidók kiirtásáról szóló részek nem pusztá szóvirágok, hanem a tények bizonyítják, hogy a zsidók kiirtása tervszerűen zajlik.

Gyáni Gábor (*Trianon versus holokaust*, *ÉS*, 2012/32., aug. 10.) esszéjében több fontos gondolatot vet föl. Kár, hogy nem tért ki arra, hogy a történész nemcsak megfigyelő, leíró, maga is aktív résztvevője, sőt néha talán alakítója is a folyamatoknak, tudja befolyásolni a közgondolkodást. Gyáni szerint Németországban megtörtént a nemzetiszocialista múlttal és a holokausszal való szembenézés, míg nálunk nem. Magyarországon többek között azért sem lehetséges ez, véli Gyáni, mert: „...a nem zsidó népesség – tettestársaként (az állami és a helyi hatóságok, valamint a csendőrség és a nyilas pártszolgálatosok 1944. március 19-ét követően) és zömmel mint passzív szemlélődő (bystander) szintén kivette a maga részét a genocídium végrehajtásából...” 1944. március 19. után a nyilas pártszolgálatosokat a hatóságok a zsidókérdés lebonyolítása közelébe sem engedték. Amikor az Andrássy út 60-ban június 2-án egy fontos tanácskozáson Szálasit megkérdezték hívei, hogy a Párt tagjai legalább a gazdátlanul maradt zsidó vagyonok fölötti felügyeletben részt vehetnek-e, vezérük határozottan leszögezte, hogy a Sztójay-kormánynak semmiben, így a zsidókérdés megoldásának lebonyolításában sem állhatnak a rendelkezésére. A magyar lakosság, a magyar nép, a magyar nemzet részvétele a holokausszban nem szűkíthető le a nyilaskeresztes banditák tombolására. Az 1920-ban a numerus clausus törvénnyel a hivatalos állami politika rangjára emelt antiszemitizmus tovább erősödött 1938-tól, amikor már egymás után szavazta meg a Képviselőház a jogfosztó és zsidók tömegeit elszegényítő törvényeket, és a kormány sorozatban adta ki az ezek végrehajtását szolgáló rendeleteket. Körülbelül 200 000 izraelita vallású, illetve 1919. augusztus 1. után kikeresztelkedett és most az 1939. IV. tc. által zsidónak minősített veszítette el állását, iparendélyét, vált földönfutóvá. A zsidók helyére, ahogy akkoriban mondták és írták, a „tőzsgyökeres keresztények” léptek. Több mint 600 000 hold földet sajátítottak ki a zsidóktól nevetségesen alacsony megváltási áron. Miguel Ángel Muguiro y Muguiro budapesti spanyol követ 1943 őszén azt jelentette kormányának, hogy a zsidóktól elvett földeket nem a rászoruló szegényparasztnak, hanem a kormánypárthoz közel álló protekciók szereztek meg. A zsidókat egymás után zárták ki nemcsak a különféle foglalkozási ágakból, hanem még a turistaházakból is. 1942. május 8-án a Magyar Turisták Országos Szövetségének tanácsülésén a Magyarországi Kárpát Egyesület és a Magyar Turista Egyesület indítványozta, hogy a szövetség menedékházaiban táblákat helyezzenek el, amelyek figyelmeztetik a zsidó látogatókat arra, hogy jelenlétük nem kívánatos. Az Országos Szövetség útjelző bizottsága javasolta, hogy miután az Encián Turisták Egyesülete a zsidótörvénnyel kapcsolatos igazoltatásnak nem tudott eleget tenni, nem maradhat a Szövetség kötelékében, és a hegyestetői koronauradalmi mintaterület gondozását át kell adnia a Magyarországi Kárpát Egyesületnek. 1942 tavaszán Bihar vármegye és Ung város törvényhatósági bizottsága felirattal fordult a kormányhoz, javasolva valamennyi zsidó azonnali

kitelepítését az országból. A kezdeményezéshez rövidesen vármegyék sora, valamint többek között Szeged és Kassa is csatlakozott. A kassai határozatban többek között az áll, hogy: „Vétessenek sürgősen zár alá a zsidó és zsidó eredetű vagyonok és ezekre vessenek ki hadmentességi adót és hadmentességi vagyonváltságot, jóvátételi vagyonváltságot és jóvátételi adót a magyarságnak erkölcsi, szellemi, életteni és gazdasági téren okozott veszteségeinek kártalanítására; vessenek ki telepítési vagy vagyonváltságot és kitelepítési adót, ideértve a nincstelen zsidók ellátására szolgáló összegeket is. A kitelepítésig különíttessenek el a zsidók térben és időben egyaránt a keresztény társadalmi gazdasági élettől.” Vagyis röviden: gettóba a zsidókkal és deportálásuk költségeit fedezzék a zsidók vagyonából. 1944 tavaszán-kora nyarán országszerte megrohanták az illetékeseket azok, akik zsidók kerékpárjait, rádióit, zongoráit, lakásait kívánták kiigényelni, vagy árveréseken potom áron megvenni. Arról, aki ekkor zsidó tulajdonban volt lakást igényelt, feltételezhetjük, ha nem is tudta, hogy a zsidókat Auschwitz-Birkenauba deportálják, de abban biztos volt, hogy az eredeti tulajdonos ebbe az országba már nem fog visszatérni.

Gyáni Gábor is, Ádám Péter (*Szembenézés és kollektív emlékezet máshol, ÉS, 2012/33., aug. 17.*) is igen informatív olvasói levelében említette meg a hivatalos német, illetve francia szembenézést a holokauszttal. Abban Gyáninak igaza van, hogy a német nagypolitika szintjén (államfői gesztusok, ünnepi beszédek, megemlékezések) és a tudománypolitika szintjén (komoly forrásfeltárás, dokumentumkötetek, monográfiák sorozata, széles körű oktató és felvilágosító munka, ragyogó állandó és időszakos kiállítások, a berlini Zsidó Múzeum impozáns új épülete stb.) komoly erőfeszítések történtek. De mindez kevésbé hatott az átlagnémetekre, az 1930 után született generációk tagjaira. Virulens antiszemitizmus, a múlttal való őszinte szembenézés elutasítása, a felelősség el-, illetve áthárítása jellemző a németekre is. Alapvető történelmi tényeket nem ismernek a legfiatalabbak, tehát az 1990 után születettek sem, többségük például Németországot nem tartja felelősnek a II. világháború kirombolásáért. Kb. a felnőtt lakosság 32-50 százaléka mentes csak az antiszemita előítéletektől. Azt tudják, hogy volt holokauszt, és ezért a náci a fő felelősök, de az átlagnémetek azt hiszik, hogy saját családjuk ebben nem vett részt, az ő nagypapájuk zsidómentő, antifasiszta ellenálló, hős volt.

Mindezt alaposan dokumentált cikkben Kovács András már jó egy évvel ezelőtt megírta (*Magyar Narancs, 2011. máj. 5.*), de erre szinte senki nem figyelt fel. A hivatalos állami politika szintjén Magyarország nyilvánvalóan sokkal rosszabbul áll. A Páva utcai Holokauszt Emlékközpontot pénzügyi hiányra hivatkozva vegetáltatják, így hála istennek arra sincs módjuk, csak igényük, hogy az állandó kiállítást valamiféle magyar zsidómentőket bemutató Horror Picture Show-vá silányítsák. Göncz Árpádtól Mádl Ferencen át Sólyom Lászlóig több köztársasági elnökünk is módot talált arra, hogy különféle holokauszt-megemlékezéseken őszinte, megrázó szavakkal emlékezzen meg a holokausztról mint magyar tragédiáról. A jelenlegi kormánykoalíció mint nagy tettet ünnepli a holokauszt-emléknap bevezetését, soha nem említve, hogy ez nem törvénybe iktatott emléknap, mint a kommunizmus áldozatairól minden évben a Parlamentben tartott megemlékezés. Az eredeti rendelet csak arról intézkedett, hogy a mindenkor oktatási miniszter, ha úri (vagy úrhölgyi) kedve úgy tartja, a tanévben egy napot, április 16-át kijelölheti, hogy az általános iskolai és a gimnáziumi igazgatók valamilyen módon megemlékezhetnek a holokausztról. Ameddig olyan miniszterelnökünk van, aki nyilvánosan elmélkedhet arról, hogy a magyar baloldal néha úgymond „genetikai okokból” ráront a nemzetére, vagy leidegenszívúzi politikai ellenfeleit, esetleg a Kárpát-medencei magyar léttérrel ábrándozik, addig egy gimnáziumi holokauszt-megemlékezés sokat nem ér. Ugyanaz az Áder János, aki mint Fidesz-frakcióvezető az első holokauszt-emléknapon komoly beszédet tudott tartani, 2012. július 17-én, immáron köztársasági elnökként, Jeruzsálemben, a Wallenberg-emléknapon mondott beszédében képes volt fülsiketítően hallgatni a holokausztban játszott magyar felelősségről. Ha lehetséges éles különbséget tenni a zsidók kirekesztését, jogfosztását követelő antiszemitizmus és a tömeggyilkos antiszemitizmus között, mint azt Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes teszi, egyben azt állítva, hogy csak a tömeggyilkosok antiszemizmusa antiszemitizmus, akkor ma is minden olyan antiszemita bátran zsidózhat, aki nem követeli a zsidók lemészárlását, csak jogfosztását, esetleg kitelepítését.

Befejezésül csak egy megjegyzést a Horthy-korszak „leosztályozásához”: Bojtár Endre szerint ez a rendszer, ha már osztályozzuk, akkor csak „színtiszta, dupla rámás elégtelent” kaphatna, hiszen nem lehet az 1920–1938 (mondjuk január, hiszen áprilisban Darányi Kálmán miniszterelnök már jelzi, hogy Magyarországon van zsidókérdés, tehát azt törvényesen rendezni kell) közötti időszakot elválasztani az 1938–1944 közöttitől, ahogy nem lehet az „ordas kurva szexuális életét sem a szüzesség elvesztéséig folytatott nemi élet alapján” megítélni. A hasonlat szellemes, csak éppen, mint majdnem minden hasonlat, sántít. Mikor volt a Horthy-rendszer „szűz”? 1919–1920-ban, mint arra nagyon kemény szavakkal és pontos számokkal Romsics Ignác remek gyömrői előadásában május 9-én rámutatott, a fehérterror tombolt, 1920-ban szavazta meg a Nemzetgyűlés az első világháború utáni Európa első antiszemita törvényét. 1938-ig voltak nyílt választások, amelyeken a csendőrtollak cikáztak, és szavatolták a kormánypárt biztonságos parlamenti többségét. A nagybirtokokon sok helyütt embertelen nyomorban, megalázó körülmények között robotoltak a cselédek és a bányászok, valamint a nagyipari munkások éhséglázadásait se felejtjük el. Az ONCSA-t én Romsics helyében nem hoztam volna szóba, hiszen Ablonczy Balázs is megemlíti, hogy a korszak sokat emlegetett szociális intézkedéseinek alapja sokszor, például az Országos Nép- és Családvédelmi Alap esetében is a zsidóságtól elvett vagyon volt, és százezrek szenvedését okozta.

Abban nincs vita a történészek között, és ez nem utolsósorban Ránki Györgynek, Juhász Gyulának, Berend T. Ivánnak, Ormos Máriának és a náluk jó húsz évvel fiatalabb nemzedékhez tartozó Romsics Ignácnak is köszönhető, hogy ma már nincs olyan kicsit is komolyan vehető történész, aki a Horthy-rendszert fasiszta diktatúrának látná vagy ábrázolná. Ám úgy vélem, hogy egy dolgon Romsics nem gondolkodott el: miért hívták őt meg Gyömrőre azok a helyi politikusok, akik az ottani Szabadság teret Horthyról akarták (ismét) elnevezni. Azt hiszem, azért, mert ő végeredményben és talán túlságosan is kiegyensúlyozottan a *Rubicon*ban hármasként adott főmértékűsége rendszerének. Ha nem osztályozza le, hanem abban a cikkében is csak leírja mindazt, amit most az *ÉS*-ben, Gerőnek be kellett volna érnie egy érvvel kevesebbel.